

SABBATH

DOOR

HERM. HEIJERMANS Jr.

SABBATH

EENE STUDIE

DOOR

HERM. HEIJERMANS JR.

AMSTERDAM

H. J. W. BECHT

1903

VOOR MINNY

„Ach! da kommt mir so einsam vor,
wie die Kammer, der Hof und
„Garten, das herrliche Feld, das über
die Hügel sich hinstreckt;
„Alles liegt so öde vor mir: ich ent
behre der Gattin.”

I.

Zelik, leunend op raamluik, keek met oogen van aandacht enorm. De tramkoetsier had gestopt, maar te laat. De pruimenwagen van 't ouwe joodje was aangereden, geschokt over den stoeprand, de pruimen dofgeel, druivenblauw, rollebolden over het asfalt, onder den tramwagen, onder de karretjes, over de stoep.

„Vuil mamser! Màmser!” huil-schreeuwde het joodje, bukkend, oprapend, dan weer schreeuwend met stem die gebroken leek: „... De pescht zel-je krije!... Vuilek!... De pescht!...

De dubbele pescht!... Je zel krije àl wad-'k je wensch!..." Op z'n knieën in het grauwe stof van dien heeten Augustusnamiddag, haakgrijpend met knooklige vingers, peuterde hij de dichtstbij liggende pruimen tezaam. Er was daadlijk een oploop, verklitting van andere karren. Al het beweeg van de Jodenbreestraat werd daar tot een buil van menschen en koopwaren. Stram-net in de rails, wegversperd door een sleeperswagen met manufactuurbalen, wachtte de tram met één enkele burgerjuffrouw. Waar de sleeperswagen wou uitwijken stond een onbeheerde handkar met tonnetjes. Daar achter een schor-roepende koopman met komkommers, bieten, gekookte lever, olijven, die heesch aan 't vloeken was tegen twee andre opduwende venters met konfijtedadels en peren. In de tramrichting hokten karren met knorhannen, een met bloemkool en doperwten, een met groote grauwe pepermunten, een met mierikwortel. De joodjes, vervallen, flets, grijs van stof in de heete, stoffige benauwing der straat

schor-raspten met bruine-natte tabaksmonden tegen mekander. In de broeiige atmosfeer van dien Augustus-namiddag geleken de gezichten ouwlijker, meer van-hartstocht-doorvreten, vuil-beeniger, meer van willooze weekheid. Grijsz bakkebaarden krulden naar magere kinnen, vel was bestipt van gorige stoppels. Het zuur in de potten, de gekookte lever, de klevende hoop dadels lichtbruinig op krantepapier, de peren met zwartlijke rotstippels, de bleekblauwe, slap-kwakkende poonen, de bloemkolen safranig-wit in de wegkapte stronken, de groote kalkgrauwe pepermunten, de grijswitte mierikwortels, lagen als langwerpige veldjes, onheftig en druilend van kleur-slag tegen 't bewogen geleeft der groote, ouwe, jukbeenige koppen. Alleen om bukkend pruimjoodje was stoffige asfaltruimte van deer-nis. Zijn flarden-hoekig lichaam schurkte op de grijsvuile egaalheid van 't asfalt. Waar de magere knie den grond raakte, plakte verdroogd drabsel van ingerotte paardevijgen.

Joden joggies, eerlijk, begaan, grabbelden mee, stoffige pruimen oprapend in kleevrige handen. Het pruimjoodje, wantrouwlijk, schor-schreeuwend, zocht rond met waterig-kleine oogen. Even in opbranding van ongeduldige woede, rukten de haakvingers zwart van asfaltsmurrie, in d'oude stoppelharen. Ge-knield op de paardevijgen, den mond in krulling van smart, de oogen verwaterd in groezling van rimpels, hilde hij 't schor uit, smartlijk van aspect in de volle, droge, heete straat. Stoffig, dorstig, massaal van vaalheid, opsloegen de huizen naar den strak-witten, laag-hangenden hemel. In broeiing doorspleten de vensters de bruinige zwaarte der muren. En het lawaaiend gerasp der beenige jodenkoppen boven de veldjes van droog-stankrige koopwaar, boven het zuur in de opene potten, boven de warm-klittende, lijmrige dadels, boven de kwallige lijkvisch, de bergjes kalkpepermunt, de grijs-slijkrige mierikwortels — ommummelde, verdorrend

in de heete, stof-zware straatwalmen, de wanhoopswoeede van den op de paardevijgen gebukten, wild stoppelhaar uitrukkenden ouwen jood.

Zelik, steunend op raamluik, keek met oogjens glanzend van aandacht.

Hevig aangrommelde uit de laag-broeiingen der straat het drukke beweeg, nu over állen de koorts was te komen tot Sjabbesrust. Verder-op bogen de huizen in loome gebuktheid, als òppe, vermoeide reuzen, hangende saam, overhuivend de stofvaart. Een enkel schuintrekkend spion kaatste het brandend geleef van de zon, smijtend het gouden gesprankel heftig en driest tegen de vlakking van goor-bruin. De straat lijnde weg in klagende hijging, zwaar-benauwd onder het diepe gehang van barnende luchten, snikkend bij 't geproest van grijs-mistenden stof.

Boven het schor, diep-keelig geschreeuw der joden klikte helgeel het vinnig gelui van de trambel. Nijdig rinkinkte de koetsier, paarsbol

onder z'n uniformpet. Pruimsop ontspoot zijn mond, scheerend de billen langs van het paard, wiggend in zwart-natte spiraaltjes op den stoffigen grond. Zijn ruwe minachting voor het lawaaiend, mager-hoekig jodenvolk spette daar in neer.

„Trek dan goddoome op!”, snauwde hij achter een spuug, tot den sleeper van den manufactuurwagen.

„Verrèk vent... kom jij 'r deur!” schreeuwde de ander, inhoudend het paard dat steigerig werd.

Méer karren aanrijdend in de tramrichting, maakten sterker 't gejoel. Een met lorren, beendren, 'n oude potkachel en 'n stukkende wieg, knarste met het wiel tegen de kar met de rotrijpe peren.

„Oj! Bè-je bang dad-je te laat komp?”, smoezelde heesch het klein joodje der peren, dat met fel-roode, brandrige oogen, dik-opene lippen te droomen stond bij de hurrie.

„Zet jij je wage rèch!” keef de lorre-

jood, spuugend, slaperig-kijkend uit klein-zwarte oogen. Dan nam-ie 'n peer in z'n handen, die wrijvend, omstreelend, duwend den bruin-breedenden duim in de beurze pitten... „Wat koschte ze?” — Slaaprig stak perejoodje twee dunzwarte vingers op. „Drie!”, dong lorrejoodje, onverschillig kijkend naar het gewar rondom. De ander zei alleen maar: òg, òg, oòk zonder aandacht. En in datzelfde doen, star-droomrig, lustloos, slapend bewegen van googeme joodjes, leien twee warme vingers 'n warme cent uit warm vestzakje neer, namen twee andre warme vingers in onverschillige grijping de warme cent op. Pere-joodje draaide zich af halverwege, handen in broekzakken, wroetend in cent-warmte. Lorre-joodje beet in de peer dat 't sap om z'n dunne tabakslippen slobberde, langs-kwijlend het bleek kinnebakje.

In de klitting van wagens en karren was nog geen verandering gekomen. De tramconductor vloekend, zocht naar den voerman

der onbeheerde kar met de tonnetjes. Ouwlijk pruimenjoodje door joggies geholpen, kroop in de opene plek, saamzoekend de weggestoven pruimen.

Op de stoep was gedring van kijkende menschen, vlak bij Zelik. De huizen, gorig en vaal opdroomden in de warmte van dien achternamiddag. Grijs, als in ruïne, stond de Uilenburgersteeg, ver-schietend naar het zwart-onbelichte gehang der ouwe verstortende huizen. Grauwe gevels bogen toe naar mekander als ouwe baardige joden in schemer-synagoog. Het was alles grijs daar, verweerd, zwart van slijkrike kalk, moe van vuil, geheimzinnig venster-gerij. Eeuwig onweer-zwoel leek in verst-afgelegen huizen gevreten, gestold op de dakschuiningen, de molmen gevels, de scheefwelvende muren. Het stratenlawaaï kroop naar diezelfde scheemring van donkerend lei-blauw. Plaveisel was in de steeg opgebroken. Zand en keien lagen om geul vochtige aarde. Tusschen de kar-rissen,

schokkerend, ging het gewriemel der koopers, joden met breede jukbeengezichten, joden met sikken, joden met stoppeltjesbaarden als uitslag. Lijvige jodinnen met sjabbesmuts àl, mutsen van wit met rose-en-blauwe-lintjes, jodinnen heupwieglend als knor-trappende poesen, jodinnen bleek èn lang met bruine trekkingen onder de zwarte oogen, jodinnen met verkleurd-bruine bandeaus, jodinnen met slobbermutsen en dikke buiken, liepen de steeg in en weer terug over het mulle, wegglijdend zand, naast de gapende geul vochtiger aarde. Op den uitersten hoek, op 'n kist, hurkte jodenjoggie voor een op doovekolen rustenden ijzeren pot met lauw-walmend water en eieren. De smeulstank der kolen sloeg tegen het hoofdje met 't jodenneusje, tegen het mondje in schreeuwing gespalkt. Schel, heen door den stank, lichter op 't zwarte gezoem van de straat, schreeuwde de stem van het joggie... „Og wattedè gesjogte boel! Og wattedè gesjogte boel! Og wattedè ge-

~~~~~

sjogte boel! Og! Og! Og! Watteèè gesjogte boel!..." Het schreeuwend strotje zakte uit, het mondje vierkantte wijd, de dun-blauwe adertjes van nek en slapen opstriemden, dònkerder door het gedrens, het hërhaald, druk, zonder rusten geroep... Og! Og! Og watteèè gesjogte boel!... Og! Og!... watteèèè gesjogte boel!... In het lauw stoffig-water witten de eieren. Smoezig jodenjoggie met uitslag aan ooren, ooren glimmrend in zalf, kwam om 'n ei, legde bruin-roode centjes in de hand van 't eierenjoggie. Op den hoek van de steeg in de heete, schromplende broeiingen van Jodenbreestraat, klein-ouwlijk tegen de hoge huizen, klopte ernstig het jodenkind met de zeere ooren, het ei tegen den ijzeren pot. Pluisjesbewegend schilferden goorvingers het glanswit van dop, duwden het ei in 't zwartelijk zout. Dan, in de kromming der beenige hand hipte het nattig ovaal naar den kleinen mond, die beetjes nam in het wit, in het geel met gulzige brokjes, telkens aan-

~~~~~

duwend 't restant in het zout. Eierenjoggie keek toe en heen door den stank der smeulende kolen, heen over het gewoel, heen door de stofwalming der verre straat gurgelde het geroep, het geroep dat jong-lichter was dan het grijze gerasp rondom... Og! Og! Og! Og! Og wateèèè gesjogte boel!...

Uit den laag-witten, op zwarte daken wolkenden hemel ging 't licht als een tastende blinde tusschen de wanden, wier strakheid de straatvaart omsloot. De zwangere zuurjodin bij het trapje, bol en dik, stond in de diepbruine zwaarmoedige scheemring van muren en lattenwerk bōven, waaraan dekens en nachtekken hingen. Slap kwalden haar saffraanwangen onder de muts met de sleeplinten. Om de vetschouders wolde een blauwvale doek, overrimplend de breede heupen, schuintippend op den gespannen buik. Wijd gingen 'r neusvleugels, ademsnuffend de stofbroeiing, wijde neusvleugels van vèr-zwangere vrouw. Kwam uit het beweeg zwart-magere meid,

borstloos, met oogen in kwijnende kassen, wees op het zuur, lei stil neer een cent. Zuurjodin, buik breed vooruit over den rand van den wagen, plonsde dan mollige hand in 'n vat en bij het gedruip van goudgelig vocht sapte een groote komkommer, die ze neerlei op krant en met pootig gebaar in stukken verdeelde. Borstlooze meid, bleek en slap, nam van de punt van het mes den komkommerbrok, hapte er in, opslurpend het sap en de pitten met spuugrig lawaai, kijkend terwijl in d'andere potten en vaatjes-met-augurken en uien. Op hoek van den wagen lag een aangesneden lever in droog-zwarte korsting, rakend den zwangeren buik. In het stratenbeweeg weer heenging de borstlooze meid, — geeuwde wijdkakig de zwangere zuurjodin in de diepbruine, zwaarmoedige scheemring van het lattenwerk, onbewogen door het galmend-schor ventersgeschreeuw, ingapend de stanking rondom.

Méérder belicht, licht dat snee van de daken,

suf-zat amandeljoodje. Tusschen gesmak van bloedvolle lippen plompte een versche log-zwarte sigaar. Zijn oogen knipten in slaap achter de koopwaar — amandelen, klef-geile dadels, neutjes, kastanjes, alles doorspaakt van prijzende latjes. En hij boog in knikkend gedoezel, oogleên vertrekkend, dicht bij de deukrige weegschaal die aan een galg kopergeelde. Knik-slapend naast hem, handen in schoot, rugje tegen een ledige kist, oogen in starre droomkijking, wachtte een ouwe jodin. 't Haar, zilverwit, lei halfwege geplet onder zwarten bandeau. Het vel-plooien-gezicht strakte onder het vreemde gewar van valsch-zwart op licht-kruivend zilverhaar. Aan de gele geschrompelde oortjes hingen lange bloedkoralen bellen. De magere taanhanden zakten in schoot, de mond hoekte in ademgehaal, de oogen star-droomden heen over 't geplomp van stappende joden, heupwieglende jodinnen. Ook nog de schoenpoetser. Hij was een oude, in vuil verroeste jood met vervettend

zwabberlijf. In een matten leunstoel lui-uit hing hij op de elbogen, Grauw-bruin rulde de flardenjas om z'n schouders, gehouden door rafelknoopen om den verzakkenden onderbuik. De vette dijen vulden de nauw-korte broek. De gulp stond open met geschemer van smoezelig linnen. De vadzig-vette kin met builing van onderkinnen, overkwalde de gaatrige das. Baardstoppels grijs en dicht omgrauwden het vet van kinnen en hals. Bij zijn voeten in stukkende schoenen, schoenen vierkant en grijs, stond de schoenbak met borstels. In z'n leunstoel vadzig en ziekelijk-vet, onderkinlellen gezakt op de borst, benauwd-hijgend en zweetend lodderde hij, de beenen gespreid en het volle lawaaiende leven der Breestraat grommelde hem langs.

Doorsnijdend de Breestraat wrong de Uilenburgersteeg het klotsend gejoel in de Houtkoopersdwarsstraat. De stroom ging dien kant uit nu de straat was versperd door het

karrengehaak met de tram in het midden. In de verte kolkte het koppen-beweeg van 't Waterlooplein. Vet, diklippig, rauwing uit heesche kelen, scheurde het brandrig geschreeuw van het plein door de Dwarsstraat, die lag als een heet-droge bedding tusschen de snoering der zwart-walmige huizen. Voor het pothuis, donker gat in den muur, kijkend naar de wagenklitting in de Breestraat, leunde een vrouw rood-bruinig van rokken en doek. De lintenmuts beplakte den bandeau, de kijkmond had rottige tanden, de borsten hingen bol-slap. Vóór haar in de geul van de opgebroken straat, de beentjes gespreid over het aardgat, stond een joggie aandachtig te piesen, rêcht voor zich uit houdend het lidje dat 't straaltje wijdbochtig spoot en een natterig gaatje in d'aardegeul boorde, waar de pijpen van 't gas zouden komen. Aan den vischwagen, visch lijkerig blauw, werkte de vischjodin. Ze was òok zwanger. De zwarte rokken bespanden den

~~~~~

buik, dien 't mager lijf moeilijk te dragen scheen. Bruin onder gekuif van de muts, zwarte wol op zwart haar, bukte ze ijfrig naar de dood-groene poonen, die nemend in d'handen en opblazend door rietje. Wangen paarsten tot puisten, 'r oogen uitpuilden —, het lichaam met den gespannen buik bolde schuinweg onder het schort en de zwelling der jodin-koonen deed de vischbuiken merkelijk stijven als kwamen ze frisch uit het water. Zoo werkte zij druk. Bij tijden, nog met het riet in de hand spalkte open de mond, mokkerig-schreeuwend in 't lawaai van de steeg en het Waterlooplein. Haar mond werd een bek dan ziek-vleezig en hard van scharnier. Dan rustte ze hijgend, neus snotterend halend en weer in den buik van 'n poon blies ze het heete gedamp uit haar strot. Eene zij van den wagen had visschen met vollen buik —, andre, week-groene, klevende, stankrige klieken. Zwangere vischjodin in den schemer der ouwe huizen,

~~~~~

blies er gezondheid in en het bloederig slijm van de kieuwen duwde ze weg met streeling van duim. Naastan een koopman in petten, zwaar van snor en blauwig van kin. Jodenvrouw kwam met zoontje, jog met listig gezicht. „Kijks hoe die zit... Kijks! kijks!”, zei de man indrukkend de pet op het hoofd van den jog. In de hand nam-ie 'n scherf spiegelglas. Listige jog keek er in, vinnig gezichtje met buigneus en roode-kers-lippen en de pet overzakt op het hoofd. Moeder aan 't meekijken, glundrig in het gelicht van de scherf en pettenjood ook. En dan aan 't geding, met gebaar tegen elkander.

Fel van het Waterlooplein schorde 't gerasp van het sjaggerend volk, drenzend van Dwarsstraat naar Jodenbreestraat waar de opstopping was, waar de huizen negen in drooming en stug raketten het voort naar de Uilenburgersteeg over de hoofden der venters, tot vèr waar de oude-schoen-joden zaten gebogen voor platten met schoenen.

Op dien heeten Augustus-namiddag tegen den tijd van Sjabbes leek het gejoel sterker dan ooit. Uit alle stegen en sloppen kermde het aan, heenroezend langs vaalgrijze muren, voortgejekkerd van jodenkop naar jodenkop. De vrouwen liepen met gevulde schorten voor 'r buiken, joggies met zeere oogen griebelden rond tusschen de karren, kauwend op zoetigheid. Jood met rooderig haar en sik in tweeën gespleten, wierp weg 'n endje sigaar — jodenjogje bukkend voorzichtig raapte het op, zuigend met pufjes op 't natgekauwd klitje. De heete, gurglende benauwing broeide in walmen, de stanken opslurpend van de koopwaren, van 't zweetende, werkende jodenvolk. En de straat, slinkend, ombuigend — krotten, stegen, rioolgrachten voorbij, sloop in schuw-vluchtende glijding naar een veeg wit-brandende lucht die het straat-einde bleekte.

Zelik, staand nu naast de keldertrap, schudde het hoofd, blééf kijken met aandacht.

Pruimenjoodje nog klagend verwoed schikte de pruimen... „De pescht zel die krijge!... De pescht!... De pescht!...”

Er was een agent bij gekomen, die trachtte de klit te ontwarren. Maar de man van den onbeheerden tonnetjes-wagen was zoek nog. „Achteruit!... Achteruit!... Trek gòdverdomme op!”... De veldjes met poon en bloemkool en doppers en pepermint en mierik dreven dobberend af, de ouwe jodenkoppen, koppen van hartstocht doorvreten er achter. Stemmen schreeuwden, roggelden, hoekige beenen met leepvoeten gingen in stof. Dan kwam de tonnetjeswagen los, geduwd door d’agent en den tramconducteur en het witte paard voor den sleeperswagen, steigerig, met knersende, bijtende schrappen over het asfalt, stramde de pooten, met schokjes trekkend in de vaart die open brak. Achter den sleeperswagen schokten de andere karren en de trambel, driftig van slag, knerpend schrill-geel boven het wielen-gegom, zette de tram in luchtig bewegen

met de eenzame juffrouw er in. Van de andere zij kwam nu ook los het schuiven der karren, onzeker geduwd en het pruimenkarretje afket-send van stoeprand volgde het hortende gaan.

„Die heit met z'n pruime 'n mazzeltje,” dacht Zelik en slaaprig keek hij de straat in, waar 't ouwe daaglijksch lawaai tegen de huiswanden sloeg. In het schuinhangend spion boven Koon stèrker goud-schubde het zonne-geschater, goud-heftige stralen keilend. Meisjes in sjabbeskleedij, hoeden met wieglende veeren, gierende kleuren, rood, geel, koper-groen, gingen al druk door de straat, betipten het asfalt zachtlijk van heup-schok, kittig van armen-gehoek. Elk droeg een kleed van uitbundig geraas, paars op bloedrood met strooken van lila, geel tegen blauw, zeegroen op purper. Vol stonden de borsten van vroegrijpe, verlangende, vleezige meissies, — de lippen natrood, de oogen vochtig-van smachten. In het gewalm van de straat, bij de rookzwarte huizen, in

het neerslaand gedruk van den dag, was het driersten der kleuren als vurig maar-èven-gepurper van klaproos, zwaar-rijp en al dorrend. Over de stoepen, handigjes uitwijkend voor vuilige joden, hand in handschoen gehaakt aan den rok, 'm wippend òp met vertoon van sloffige strooken en scheeftrapte hakken, tipten ze voort, smijdig van vleesch en broeiend van oogen in de langstoffige straat, schijnbaar niet hoorend het schorre gezoem, het harde gerasp uit de kelen van 't handelend volk.

„Zelik!” — riep Bekkie van binnen.

Hij ging de stoepreedjes af. Bekkie stond achter in wit matinée. Beduusd door de schaduwing van den donkren kelderwinkel, zag hij alleen het witte geschemer der matinee.

„Zelik — je kòffie.”

Lach kwam op zijn gezicht en nòg zonder te zien vroeg hij:

„... Hebbie ze geblàze?”

„... Blaas lievers zellef” — zeide Bekkie.

Ze reikte den kop, stil-voorzichtig, houdend in evenwicht den vetboolus, die op den rand van het schoteltje lag. Haar warme wijsvinger raakte zijn vol-klamme hand, die het schoteltje greep en den vinger.

„Mot de koffie nou stòrte?... Nou Zelik schei uit!...”

De vinger glee los. Zelik zacht aan 't slobren van koffie. Nu zàg hij haar weer, kort en dik, met zwemmende oogen en het zwellend gesprei der groote neusvleugels en den hals mollig en geel. Steunend op toonbank, slurpte hij rustig, zij wachtend op den kop. Dan beet hij van den suikerzatten vetboolus, bruine tandstompjes in kleeftuil en zei met een mond vol kleevrìg genot:

„...’k Wou dad-’k zóo in jóú beet! Ug-ug-ug!”

„Wadde gijnpoonem!”, kniklachelde ze.

Bei stonden in kelderwinkel-geschemer, hoofden haast schurend tegen de balken. Tusschen gehang van ouwe uniformen, jassen

van de marine, schutterij, afgedankte livreien, hipten de blauwe treden der keldertrap. Alleen de voeten der voorbijgangers waren in schuifling te zien, voeten met endjes broekspijp, afzakkende kousen en benepen-benglende bandjes. Kelderwinkel was klein, kleiner door het gestapel van broeken, vesten, jassen op zwarthouten stelling. In muf-plakkende drukking lag het koopjesgoed, overhangend de planken. Licht schemerde de blauwe treden af en door een betralied kelderraam boven de opperste kleerplank. Langs en om het traplicht was de uitstalling. Paradejassen van marine-officieren, gouden ankertjes op donkre kragen, gouden biezen op mouwrand, hingen met vierkante schouders naast bonten pels van poolschen jood. Ook schuttersjassen en een zilveromstikte rok van een consul. De rest was burgerkostuum, confectie, broeken in strakke pijping, jassen, plat en stram om de hangers. De vloer van den kelderwinkel, doezelde weg naar de houten, zwart-volle stellingen, tegel

naast tegel. Op zij onder het tralieraam, stond een klein-bruine toonbank, driekwart bestapeld tot de balkenzoldering toe.

Van buiten knerperde voetgeschuifel, mookren van plompe voeten op asfalt. Een tram reed voorbij, knoersend-doordreunend het huis, dat sterkst in de kelderlagen beefde. Schorrig geschreeuw van Breestraat, Uilenburgersteeg, Houtkoopersdwarsstraat verzweefde tot ver weg gegons. Maar de warmte was dezelfde, vastgelegd tusschen de vakken met vunzige kleeën. Zoetlijk muffen van broeken, vesten en jassen droop van de stellingen, als koolstank in burgermanshuisje.

„Maupie komp ete vemiddag,” zei Bekkie, tusschen slobbers van Zelik.

„Maupie? Maupie? Waas daas?”

„Is dat zoo’n wònder?”

„Wònder? Wònder? Wonder bestáát niet... ’k Doch dad-ie over Sjabbes bij Raschel at?” ...

„Raschel komp van de week over Sjabbes niet thuis.”

„Zóo-o komp Maupie? Googeme jonge...
Googeme jonge...”

Zij stond in het lichtende vierkant der trap, opkijkend naar den muur aan de overzij, oogen zwemmend in vocht, neusvleugels in spreidende zwelling, rijpe vrouw, wat verdroogd in lang-huwelijks-wachten. De gele hals met het gitzwarte pluishaar molde den kraag der om de borsten slap-bollende matinee uit. Ze leek Zelik zoo zéer begeerlijk. Zoetlijke warmte van keldertje doorgonsd van stratengezoem, heette klam in zijn hoofd, prikkend aan in den strot nog smeug van koffie. Zoo 'n pràch van 'n hals as ze had. Zulleke lekkere pramme. Zacht-passend naar het lichtende vierkant, tastte z'n vleezige pittenhand beverig onder de matinee, wat haar lachrig dee schrikstuipen.

„Noù-ou! Noù-òu Zelik!... Schraam je toch voor de mense!... Noù-óu zeggik-ie!...”

„Lieve schrat...” — Klein-genepen sneden z'n oogen met de roode wimperharen in 't sproetenvleesch. Lief-loddrig keek-ie haar aan,

in de zwemmende oogen, naar de uiterste glijding van halsvleesch. Broeiing van keldertje, straatwalmen van heeten Augustusnamiddag hadden hem tot eene branderige opgewektheid gehitst. Maar stem van moeder dempte uit de achterkamer en Bekkie hem slaand op de paprige pittenhand, slipte weg, het treedje op naar de opkamer.

Zelik, steunend de handen op de toonbank, duwde de voeten af, kwam te zitten naast de kleerstapels op het plat van de bank, de beentjes afhangend tegen het bruine beschot. Er was eene vergenoegde neurieing in hem. De stoffige hand overwreef de rulroode wenkbrauwen, inplakkend de nattige oogleden. Roode bakkebaardjes krielden om sproetkoontjes. Ooren stonden wijd-uit. Hij was een klein mager, niet tè mager, sproetenjoodje, peutrig van aangezicht-trekjes. Petieterig mopte de pletneus, zwart van harige gaatjes boven de gladschoren dun-roode lipjes, het scherp, spits kinnetje dat goedig opgladde tusschen

't gekruif van de rosse bakkebaardjes, die de sproetkoontjes teer-oranje betintten door den schijn van het weifelend traplicht. De pet maakte hem jonger, dekte een hiaat af en de klep schaduwde zwaar over het voorhoofd en de rul-roode brauwen. Er was niets listigs aan hem, niets uitgebetens, niets van het breede gedroom der jodenkoppen buiten, niets van het hartstocht-doorvreetne. Eerder was zijn gezicht, ros door het roodrige haar, beschaduwd door kleppet, van eene onnoozle verwondring, alsof heel-malle toevallige ontmoeting van verlegen kleine trekjes rondom het neusje geschiedde — gegeneerdheid van schuwe burgerluidjes die op visite uitgaan, op wáárlijke visite en bête-rig, in struikel over verdwaasde gebaartjes, lachen, l à chen. De trekjes van Zelik leken, verdóóld in het sproetengespat, schuchter den weg te zoeken. Hij had een egaal-rood, niais-achtig sproethoofdje, verouwelijkt door het rossig gewol der pluizende baardjes. Ook waren zijn oogjens

licht-grijs in wèinig wit dat bijkants versmolt in het rossig sproetwaas. De tong zocht nu in zijn mond naar kruimpjes van boolus, tusschen het bruine gestomp van tandjes en molmen kiesjes — en zijn gedenk ging om Bekkie's zwemmende oogen en de bronzen stevigheid harer borsten in de matinee. Keldertje met kleerstapels, marinejassen, galarok van den consul, keldertje met zoetlijk kleerengemuf ontدroomde bij de brandrige prikkelbaarheid die hem lei in wikkel van klamme zinlustjes, welke niet hevig waren, niet bloed-opkloppend — lichtlijk visioen van den vetten gelen hals, de zwemmende oogen, de neusvleugels zwaluwend in 't licht van de keldertrap. Dààrtusschen-door kirde de oûwe overweging of zij de vrouw was die 'm at zou brengen van verlegen gesluip naar donkere achtergrachten, waar geilroode lantaarns naast deurposten loensden... enkel op sjabbesavonden — anders was 't te jauker.

Van de blauwe stoeptreden trapte gesjokker van groote mansvoeten. Zelik wist wie het was, — de man van àlle vrijdagnamiddagen, de stoppelgrauwe vodden-sauger-van-de-hoek.

„Zóo-o, Suikerboon”...

Suikerboon droeg 't ouwe pakje, lei 't neer op de toonbank in zwijgen. Geduldig knoopte Zelik den knoop los, vouwde den talles open. Het safraangele snoerenkleed in de blauw-zijden randing plooide om z'n handen.

„Wat ken 'k-'r op krijge?”

„Wat wi-je hebbe?”

„Hebbe?... Ken 'k 'r vijf gilde op krijge?”

„Og wadde mesjoegaas! Vijf gilde... 'n talles van ketoén!”

„Van ketoen?... Van ketoen?... Koschte me veertien gilde... Echte zij bij mijn en bij jouw gezond...”

„Is dat zij!... Og!... Kijk is bij dàg... Zij!... Weet je veul van je gezond!... Is nog geen hállef zij!... Wou j'm verkóópe?...”

„Maandag haal 'k 'm werom... Geef me d'r vijf gilde op... Koscht me toch veertien!...” Het kleed ribbelde op Zelik's hand. Zijn sproetengezicht in den afguldenden schijn der roode haren, keek onnoozel-verwonderd, maar dan krulde een vaag trekje van gehinderdheid. Bevoelend den talles, sprak hij rapjes, als in drift:

„...Maandag werom!... 't Lef waarmee-die 't zeit!... Met zóó'n gotspe-poonem! Leit je winterjas d'r nog niet, waaran 'k geld verlies!... Bè-je je winterjas komme hale?... En 't pak met broeke en hemde!... Zoo 'n gòtspe!... Vijf gilde!... 'n Talles die nog geen vier gekoscht heit... Frottigkat!... Frottigkat!... 'k Neem 'm lievers heelemaal niet...”

„...Og, wat maak-ie je de zappel” — kàlm-beweerde Suikerboon... „as 'k na de Kerkstraat loop hè-ik zóo vijf gilde... Jij snijdt je nog al gauw 'n krieje... òg! Zondag moddek bij 'n sjijskes weze die 'n

partij negotie voor me heit legge — anders
dee 'k me talles niet weg over Sjabbes..."

„'k Geef je 'n daálder..."

„'n Daalder! 'n Dáalder... Adenøj-elloe-
heine!..."

„'n Cent 'n makke meer... de ketoene
draad loopt 'r zoo door... 'n Kind die 't zien
ken..."

„'n Kind! 'n Kind! Adenøj!... 'n Daalder
voor 'n koschtelijke talles!... Geef me vijf
gilde... 't Is toch voor me gometjes!..."

Zelik schudde kregel 't sproetenhoofd, wreef
den talles tusschen duim en wijsvinger, zei
met spitsig gemum van de dunroode lipjes:

„'n Cent 'n ongeluk op me hart meer!"

„'n Daalder," herhaalde Suikerboon, opge-
wonden-pratend met zangerig klinker-gerek:
„'n Daalder!... Blijft 'r niks over voor me
sjabbes-goje!..."

„Nasch niet zooveul, kè-je d'r wèl betale!
'n Pietsie 'n makke meer as e daalder!" zei
Zelik, weer met onverschillig gekijk naar

den muur aan de overzij. Voetengeschoffel beklopte de stoep. Breestraat-broeiing dommelde in 't keldertje, waar de twee joden in handel stonden over het kleed dat mee in de doodkist zou gaan. Even zweeg de vodenkoopman, aanloop zoekend, dan zangrig-lawaaïend schreeuwde-die z'n verweer:

„...Adenòj... Adonòj-elleheinoe!... Hoe ka-jij zegge dad-'k nàsç! 'n Korrel 'n ongeluk dat over me lippe komp bij me makkies gezond!”

... Zoo zel je 'n misschemeschinne inneme!”, wijsgeerde kalmpjes Zelik in volkomen nuchterheid:... „as je nièt nascht! Og!”...

„...Beschwibbel me niet langer — geef vier zoof Zelikkie...”

„Bij taures mausche niet!”, zei Zelik verveeldschapig den talles neerlegend in het papier: „nah!... nah!... 'k zel 'r twée gilde van make —'n cent 'n ziek jaar as 'k méer geef!”...

„Schmaabenie!” — huilzong Suikerboon: — „waas kan ich mit zwei zoof toen!...

't Is voor 'n partij negotie, gesjogte rommel van 'n slijkkes die geen mezomme heit... moddek Zondag-mòrrege komme hàle!"

„Ich gib nich mehr."

„Nah, neèm 'm dan! Neèm 'm dan!... Geef 'n rezu... As 'k ehaam kom krieg 'k van me memme, emmes e valderappus... Lang zel je d'r geen nekoome van hebbe... Tege Jontif haal 'k 'm terug. Og, je beschwibbelt as 'n gòj!..."

Zelik luisterde half, bezig in 't schemer-donker 'n reçu te schrijven. Slapjes tusschen de bezigheid door vroeg-ie dan:

„... Gaat 't met de mazzematte?"...

„... Bezaules!... Geen mazzel en geen brooge," klaagde Suikerboon, staand in de lichtzilting van het deurgat bij de marinejassen. Zijn gecerneerde oogen keken groot in 't geel-beloopen oogwit naar den muur, die den laaienden hemel afgrauwde. Zelik bukkend in het zwart-donker tusschen de kleeerstapels achter de toonbank, moffelde den

talles weg bij meerder beleend goed. Het gegons van de Breestraat zwol tot zwak onweer-gegrommel en een tram bevloekend de rails deed het ouwe huis in zijn kelderfundering schudden.

„Een gilde enne twee kwartjes enne vijf dibbeltjes,” telde Zelik op de eeltige, warme hand van Suikerboon, die het tellen meevoelde zonder kijken. Zorglijk bedenken dee zijn omstoppelde lippen saamstrakken.

„Vlak 't rezu niet,” zei Zelik en de bruin-beenige jood keek naar de natte kriebels op de bon, naar de lompige cijfers waarmee Zelik zijn doodskleed had benummerd.

Soezend nu beiden, in slap gedenk, slaaprig van oogstarren bij de trap, waar boven het voetengeschuif ging, wachtten ze nog op gepraat, de een van den ander.

„Warrem...”, zei Zelik, leunend tegen de stelling met kleeren.

„'k Schwitz me kepot” —, zei de ander, afsoppend de zweetpokken met palm van

zijn hand: „'k Kom van de Owertoorn heelemaal...”

„Van de Owertoorn?”

„Van de Owertoorn... Geen spoog water te verdiene... 'k Had portiean 'n partij gruis... De frotter haurik die de cènte neertelde, heit me belazerd...”

„Je mot geen mens vertrouwe...”

„Vertrouwe?... 'k Vertrouw me eige vader niet...”

„Nee je kè-niemand vertrouwe...”

„Vertrouwe?... Vertrouwe?... As 'k vróéger niet zoo mesjogge was geweest had 'k jà mezomme, had 'k jà cente op de bank...”

„Je kè-niemand vertrouwe...”

„'k Vertrouw nog niet... nog niet... de hònd die daar blaft!”

Stug propte-die 'n pruim uit de plat-stalen doos, vingerde 'r tusschen de dunne grijplippen, bleef in zwijgend gemummel tot een sappige spuug z'n lippengoot ontspoot, murf-slaand tegen de middelste tree.

„Nah-gut-sjabbes!”

„Gut sjabbes.”

De voeten met de stoffige rafelpijpen plompten de trap op. Zelik, leunend tegen den kleerstapel bleef in onbewogen warmtegelodder, oogleden sullig van knippring. Hittig omhing hem de kelderbenauwing. Liever kroop-ie op de toonbank, op het plekje, koeler-van-schaduw. Hè, wat zat je hier lékker, maar wàrrem bléef 't, wàrrem dat je smoezelheet hemd an je lijf plakte, wàrrem dat je kolletje in natte kreukels lei. As d'r maar onweer kwam. Dat gebroei... dat warreme gebroei... je schwitzte je dood... Na de Owertoorn voor negotie... Nog voor geen vijf zoof!... Voor geen vijf zoof?... Og!... Wad'n narrigkat!.. Voor vijf zoof déé je wat, dee je héèl wat... Hè... Hè... Slapjes verknuffeld met het rood sproetenhoofdje, de oogleên dicht op 't peutrig gezichtje, schurkte hij tegen den kleerstapel op de toonbank. De warmte omwee-de hem,

zweet-drukkend onder de pet, waarvan-ie den klefrand voelde. De handen klam-kleevrig be-
poezelden de warme beenen... Zoo warrem as
vandaag was 't in tijje niet gewees... Je
schwitztze weg... As d'r maar is 'n onweer-
zònder-ongelukke kwam en 'n lekkere regen-
bui... as de laaste keer toen-die met moeder
en Bekkie naast 't hekkie van de trap had
gezete tot 't weerlicht de vrouwe benauwd
had gemaakt... Bekkie had 'r rooie bloes
an gehad, de bloes die d'r zoo aardig-sjiek
sting. In de zwoeling van 't heet kleeren-
keldertje warmsoesde hij over háár, 'r ziend
met de zwemmende oogen, den grooten ge-
lijken neus met de zwellende vleugels. Vanzelf
drong zich op de klam-lekkre herinnering van
dat ééne oogenblik toen hij haar verrast had,
terwijl ze in 'r rood onderlijtje sting, armen
bloot, borst bloot tot aan kantje van hemd.
Indoezlend op toonbank, beentjes aanwiglend
tegen het hout, sproethoofdje in glijding tegen
den stapel van kleeren, zat onnoozel-verwon-

derd kleerenjoodje, pet half-op-d'oogen. Brandrige inspanning dee hem wéér zien het vrouwshoofd met de gittende oogen en den vetgelen hals, die verglee tot de brei van 'r boezem — de volle armen geheven in vlechting van haar — 't zwarte gedons onder 'r oksels — èn het hemdkantje boven het rood onderlijfje dat bolde onder 't gepers van de borsten. Kelderbroeiing gesmoord in de wanden met kleeren, opzoog het kreunen der straten. Vèr-lijkend stedenlawaaï omlauwde het buikje bij den kleerstapel, het ingedut sproetenmanneke. Handjes lagen loom-uit, kwijldrupjes waterden glanzig langs 't éene rood baardje.

„Ze-é-é-élik! Ze-ééélik!”

„Hèèè?”

Verdwaasd keek hij op. Had-ie zò lang geslapen? Ja, zòo lang had-ie geslapen. Bekkie waarschuwde 'm dat 't tegen Sjoel liep, dat 't tijd werd te sluiten. Haastig nu van bewegen, oogen nog rood in het kleine trek-

loos gezicht, sjokte hij de trap op en af, indragend de jassen der uitstalling, marinegala's op eenen schouder, arm vol van den russischen pels en de schutterijofficieren. Net lei hij alles op de toonbank, op de warme plek waar hij gezeten had. Dan, buiten, in de nog even zomer-roezige straat, waar karren stonden gedompt en de stoffige broeiing vadziger tusschen de huizen snurkte, zette hij het klein-grijze luik voor het getralied raam dat eens was stukgeknikkerd door speelsche jogjes. Trap afdriblend stak hij de pennetjes vast, dee de deur op een kier en tastend in 't keldertjesdonker, precies wetend waar dit en waar dät stond, overstapte hij de tree naar het optrekje.

Moeder suklend door onderlijfziekte, zat op de oude plek in den leunstoel bij 't raam, zwart van silhoeët tegen de gespannen tulletjes, die de pakkistenbinnenplaats verwaasden. Suf-fig-kregel door het blijvend gekwijn in 'r onderbuik, keek ze knorrig op.

„Gehst-de nit nach de sjoel.... nach de sjoel, Zelik?”

„Hoe laat is 't dan?”

„Over hallef zeve.”

„Nou 'k gá toch.”

„Mod-je dan zoo laat gaan?”

„De sjoel gaat pas kwart over zeve ope... Alle tijd... Alle tijd!...”

„Alle tijd, tante,” zei ook Bekkie, die de koperen kacheldeur op de broodsjalet dichtklepte.

Zelik bukte onder Bekkie's bedstee, waar de waschkom stond, begon z'n Sjabbes-gekudder. Het hoofdje boorde een paar maal in de halfvolle kom, dat 't water tot aan den rand steeg. „Lekker,” zei-ie dan, rood-van-bukking, spatjes proestend uit den natten plet-neus: „dat knàpt je op... daar wor je 'n ander mens van” en weer buigend, hoofdje làng onder water, bobbelde hij lucht uit z'n mond-blaasbalg, wat zachte plofschokjes gaf en Bekkie verbaasd dee zeggen dat ze nog nooit

~~~~~

iemand gezien had met zóo 'n lange asem as Zelik. Zelik met de ooren boven het watervlak hóórde 't tusschen het gebobbel door en zich spannend bobbelde-die zóó angstiglang dat-ie met 'n ruk uit de kom weg moest, sproeten-gezicht paars van bloedopstand. „Goed om 'n breuk van 'n ader te krijge” —, keef moeder. Zelik, gezicht òver de kom voor het druipen, zei dat-ie 't nog wel twéemaal zoo lang kon en 't water gebencht vindend, hield hij 't hoofd ver voorover, water aanspoelend naar den hiaat tusschen de kuifjes rood haar.

„As 'k tijd had gong 'k zwèmme,” zei hij zich drogend.

„Om 'n ongeluk te krijge!”, riep Bekkie — „om 'n kou voor je leve te pakke.”

„Laat 'm pràte,” knorde moeder, die wijzer was en Zelik geen oogenblik van zúlke stoute onderneming verdacht. Hoogstens nam-ie 's winters 'n heet voetbad met soda en groene zeep en snee dan z'n ekster-oogen. Maar Zelik overmoedig bij de kom

~~~~~

met vuil water, hield vol dat às-ie tijd had, maar-ie hād nou geen tijd, às-ie tijd had — hij 'n bad zou neme héélemaal kòd in 't basijn op de Heiligenweg, waar geen méns 'n ongeluk kon krijgen.

„En je rimmetiek?” vroeg Bekkie.

„Ach waas rimmetiek!... Krijg je rimmetiek op je hoof as je 't wasch?... As 'k Zondag tijd heb en 't wéer zoo warrem is...”

„Onzin, onzin je vat 'r 'n doodkou mee,” herhaalde Bekkie.

„Laat 'm toch pràte!”, neus-rimpelde moeder knorrig-wijs, „hij doet 't emmes niet.”

„En 'k doe 't emmes wèl!...”

„Verschwarzte Nar! Bij de veertig en nòg mesjogge!”, schold moeder: „late ze d'r eerst warrem bij doen in d'r besijn!... Mesjoegaas in kòd water!... De broer van je vader is ook gestorreve toen-die met geweld wou roeie... Jehoediem motte niet op 't water gaan... Wat ka-je mazzel zijn?...”

Terwijl was Zelik voor den kleinen spiegel

aan de bedsteedeur bezig. De kam ribbelde door de roode krullende waterspettende haartjes, door de rossige bakkebaardjes.

„Oome Sjek?“, vroeg-ie: „Dat kan ellek gebeure... As je in 'n trein zit ka-je dirraljeere... Op straat ken 'n pan op je hoof valle... Wat zeg jij, Bekkie?...”

„Og, laat 'm pràte,” gemelijkte moeder weer: „Zoo zal ik 't leve houe dat-ie 't niet doet... Og!... Nog niet tot z'n kuite gaat-ie d'r in...”

Zoó zeker was ze van bewering, dat Zelik 't opgaf. 't Denkbeeld van héélemaal in 't water te springen dee ook wel grièzelen. Ijverig voor 't spiegeltje strikte hij de das, zette den hoogen hoed over den hiaat, wat hem daadlijk tien jaar verjongde.

„Ken 'k zoo gaan?”

„Ga nou maar! Ga nou maar!”

„Nah — tot strakkies.” — Nog frisch-nattig van 't kommewater, met de tefillem onder den arm bukte hij de tree af, het

keldertje door, bang voor de balken-zoldering, vlug pasjes nemend naar de kerk.

Bekkie ruimde het waschwater weg, zeemde de spetjes van 't zeil, spreidde het tafelkleed over de tafel, wat een frisch vlak in de dompige kamer raketten. Optrekje was kleinlijk-laag in scheemring van binnenplaats. Moeder gezakt in den leunstoel knipte met ontevreden oogleden. Zwart-bruine bandeau rondde om 't hoofd, dat donker van rimpling op de wit-kanten-matinee rustte. Haar lippen wibbelden in oneffen ademgehoeg. De koperen kachel met ballen op elken hoek, koperen deuren, koper beslag warmde de kamertjeshette tot zoetig-gedrukten walm, aroom van koe-kerigheid, soepwasem, kaantjesgebraai. Matten stoelen stonden rondom. Koperglimmertjes van kachel glansden in traagheid van 't geblakerd kamertje, met het wit tafelkleed brekend den schemer.

Op 'n petroleumstel, grijs van email, sput-

terde vleesch in ijzeren pan en het getetter der bradende saus, zeurde gezellig met ploffende deuntjes. Er lag een karpet zwart met roode strepen, ombaand van zeilstrooken, waarop 'n mahoniehouten latafel deftigde, zwaar van laden met koopren ornamentjes. De bedsteên van moeder en Bekkie, over elkaar — Zelik sliep in den kelderwinkel, nou Bekkie het huishouden waarnam — waren achter gele deuren, tusschen groezlig bloemetjes-behang. Bekkie sliep in de bedsteê die Zelik vróéger beslapen had, waar nòg z'n hoedendoos stond, waar z'n sjabbesjas hing, waar ook het sigarenkistje met verlopen lommerdbriefjes en nota's van aucties op de plank bewaard werd. Naast moeder's bedstee stapelden vijf geschilderd-roode stoven met groene testen. Moeder, altijd met pijn in het onderlijf, hield de voeten op zèsde. Aan iedre zij van de koperen kachel geelde het hout van een kast, elk met een ander servies. Dan was er nog kamertjessmuk, siersels op

~~~~~

schoorsteen tusschen koperen luchters, portretten van een neef, een nicht, een dik jodenjoggie lachend in kakstoel, een porceleinen beeldje, een granieten aschbak, een glazen vaas met groene spiralen. Bij den schoorsteen hing een rek met witte en rooie kralen bestikt, rek met tefillem, ook het roodkoper gannekeijzer en twee ruitige doeken, de vleeschdoek — de boterdoek.

Ijvrig op 't vlak van de tafel dekte nu Bekkie, handen in rap beweeg over schalen. Voor Zeliks bord zette ze den zilveren barmitswebeker en de stopflesch met kooscheren wijn, dien ze zelf had getrokken op witte rozijnen en bastaard-kooksuiker. De breed-zwellende neusvleugels tusschen de zinlijke, vleezige koonen snuften in rustig gehaal de essence van koekerigheid, soepwasem, vetgesputter, die vredigdoorluwde de kamer. Moeder met moeilijk gehijg in den stoel, zacht kreunend, lippen in pijnlijk gewibbel, keek loomerig toe.

„Da antwortete drauf die gute Mutter
verständig:
„Sohn, mehr wünschst du nicht, die
Braut in die Kammer zu führen,
„Dasz dir werde die Nacht zur schönen
Hälfte des Lebens,
„Und die Arbeit des Tags dir freier
und eigener werde,
„Als die Mutter es wünscht” . . .

II.

Maupie en Zelik kwamen zoowat tegelijk binnen, Zelik terug van de kerk, Maupie, googeme jood, die 'n voddens-affaire had, van z'n zaken. Maupie's haar was zwart, ook z'n bakkebaardjes, die hij als Zelik droeg. Maar Maupie's neus was smal en groot en strakgebogen en de zwarte oogjens sluwden listig in 't hoofd. Maupie was type van googemen jood. Elkeen sprak van Maupie dè googeme,

zèlfs joden, zèlfs jòden die weer door àndere joden gewikst werden genoemd. Er waren christen heeren van fabrieken die Maupie mòchten omdat-ie zoo googem was en zulke reëele prijzen betaalde. Maupie was bij alle aucties en òmdat-ie zoo googem was, namen de groote kooplui van 't vak 'm graag in de gaweroesem. Op 'n honderd pond na kon-ie 'n partij oudroest taxeeren. Driemaal had-ie brand in z'n voddenschuur gehad, télkens verassureerd en tweemaal — zóó-'n mazzel had-ie in z'n negotie — waren zolderschuiten met geperste lompen van 'm gezonken — verassureerd. Dan smoezelde googeme Maupie met de experts, die oòk joden waren, oòk in 't vak, werd de schade tot zijn genoegen verrekend. Nou had-ie last met assuradeuren die 'm niet meer wilden assureeren, maar 'r was zooveel concurrentie tusschen de maatschappijen. 't Zou wel losloopen. Maupie schreef soms hooger in dan groote kooplui op veilingen van roest en lompen. Googeme

sauger as-ie was, wist-ie wàt-ie dee. Zoo'n arreme sijkes van 'n knecht die van 'n slecht loon most rondhonger, gaf al licht overwicht voor 'n fooi, voor 'n kan jenever. Gestolen goed kocht-ie nooit. Dat gaf last met politie. As-ie koopwaar afleverde an groote saugers wist-ie het merg uit de bascule te slaan. Honderd trucs had-ie 'r op. Soms wogen ze z'n voet mee, soms 'n vijftigponder. Altijd had-ie 'r wàt op. Maar eerst bijster googem was-ie als-ie ontving. Dan konden ze 'm nooit zóó op z'n vingers kijken of-ie gapte op elke schaal. Eens had-ie 't extra-googem gelapt — waar-ie nog schik in had as-ie 'r an dacht — op 'n fabriek, waar de stòmme goj van 'n meesterknech zich niet liet omkoopen. Stiekem had-ie 'n stuk lood onder het plankje waar de gewichten op stonden gehaakt. Dat had op elke schaal over de vijftien kilo gescheeld an oud zink dat toen rijzend was. De saugers mochten 'm graag, al leien ze telkens met 'm overhoop,

al knoeide die nog zoo met wicht en qualiteit. Maupie was piènder. Z'n lorren pakte die nat van binnen, droog van buiten. Bij z'n zink smee-ie gegalvaniseerd ijzer — bij de botten emmers water. Hij was het type van den listig-bedriegenden jood, jood met twee facies, facie van doel-heiligt-middel, facie van godsvrucht. Oplichten, menschen ruïneeren gaf hem geen spráńkje berouw: 't was logisch deel van Koopmanschap. Als-ie iemand met 't bascule-geknoei of door 'n chicane voor honderden guldens had bestolen, kon-ie volgend oogenblik rustig in de synagoog bidden, zonder getwijfel òf 't verkeerd was. Hij schipperde niet. Van jongs af had-ie bij meeste saugers gezien dat bedrog negotie en negotie bedrog is. Zoó had-ie den naam gekregen van soliede te zijn en van góógemen jongen. Gezonken jodenvolk, afval koopend van christen gemeenschap, sorteerd het vuil der lichamen, vod-wroetend in vulnisbak, hebzuchtig bij 'n mestvaalt,

had zijn sympathie voor Maupie-den-googeme, Maupie met de listig-wijze dief-oogjes, Maupie met den scherp-gebogen neus en de zwarte bakkebaardjes. Hij was van het gedegenereerdst, rotst deel van het jodenvolk dat het schoon van zijn godsdienst, het dichtertlijk van zijn symbolen versjaggeren zou, als schoon en symbolen te verkwanselen waren. Zijn gezicht was van eene beminlijke gladheid, meestal in glimlach, gezicht van een gijnpoonem. As-ie 'n gijntje zei vertrokken z'n lippen sierlijk onder den buigneus die in gereede proportie tot 't zwart van de bakkebaarden en 't hoofdhaar stond. Z'n geld spaarde hij zonder schrielheid. Drie maanden had-ie 'r 'n sjikse in de Pijp op na gehouen, die zich an 't end in z'n gladde gijntjes-gezicht had verliefd, zich door hem liet ranslen, zwanger van hem geworden was. Maupie, verbaasd èn verschrikt, bang voor de complicatie, eerst nog onge-loovig, had 'n vriend-diamantslijper, die oök 'n meid minteneerde, geraadpleegd, toen 'n

obsuur huidziekten-doktertje. Maar de sjikse was zwanger gebleven, de middelen hielpen niet — wat Maupie hèlsch maakte en 'm tot het zeer eenvoudig besluit bracht, haar onder een rammeling aan te zeggen, dat-ie 'r niks van geloofde dat 't kind van hèm was — in die dagen had-ie in 't Varitee-saloon V a d e r van Strindberg gezien: Maupie dee óók an kúnst — dat ze 'm wel kon wijsmaken dat ze van hèm 'n dikken buik had — dat 'r niet-één bewijs was — dat-ie van de bureu had gehoord dat ze heeren op bezoek kreeg, als hij er niet was. Sjikse huilde, Maupie sloeg. Zéér edelmoedig, wànt overbodig, gaf-ie haar nog twee volle maanden vijf gulden per week om van te leven — toen niets meer. Sjikse kwam 'm opzoeken aan de voddensloods, schold hem in-woede voor vuile smaas, wat haar ongeluk was: Maupie kon niet tegen dàt. Smaas was een te grove rissches. Dus zond hij een voddensorteerder om 'n agent. De agent nam zwangere sjikse bij 'n

---

arm, waarmee het zaakje uit was. Sedert werd Maupie ook in dèze opzichten onderlegder en habitué van goedkoope bordeelen, waar-ie twee kwartjes fooi in de kous van de meid liet glijjen en zich niet gelijk in 't Varitee-saloon in vaderschapszaken had te verdiepen.

Maupie en Zelik kwamen zoowat tegelijk binnen. Maupie was niet naar Sjoele geweest door de Sjabbes-drukke en door den laten afloop van een veiling-van-de-Marine.

Lichten in kamer brandden in feestlijk ontvang, lichten op luchters naast schoorsteen, licht in hanglamp boven de tafel. Aromen van koekerigheid, soepwasem, vetgesputter, roesden loom-zwaar op de warmte van kachel, 't fijn-dradig stoomen van een van de lampen.

„Bewaunes wad-is 't hier heet,” zei Zelik, nog zweetend van het geloop door de Breestraat.

„Gut Sjabbes tante Serre... dag Bekkie me bèkkie,” zei Maupie in vrindlijk, luchtig gelach: „k róók de zoep in de winkel...”

„Ken 't raam niet wat ope,” pufte Zelik, z'n voorhoofd afvegend.

„Tòch me te veul,” zei moeder kribbig.

„Tochte? Tochte? Waàr mot de tòch vandaan kòmme?”, hield Zelik aan: „d'r is geen tochie in heel Amsterdam.”

„De kou snijdt me te veul in me rug as 't raam opegaat... Is 't hier warrem, Maupie?”

„Néé,” lacherde Maupie: „Zelik is zoo vèt an zijn lijf... heit 't dadelik hitzig...”

„'t Is om te stikke... 't Tòch heelemaal niet... Probeer 't maar is...”

„'t Toch wel!... Hij wil 't beter wete... Alles weisz me scheintje!”, kregelde moeder.

„As tante d'r nou niet teuge ken,” zei ook Bekkie: „jij komp pas van de frissche straat... As je eenmaal zit is 't zoo warrem niet...”

Zelik en Maupie trokken de jassen uit, kwamen in hemdsmouwen aan tafel te zitten, bei met de hoeden op. Moeder door Bekkie geholpen, schoof bij, vlak bij de koperen kachel, Bekkie droeg stoof aan.

Licht plaste fel op de hoofden, op zorgvol, pijnlijk gezicht van moeder, tanig onder bandeau. 'r Oogen twinkten lusteloos-moe, staag overgleden door oogleên-gekap, oogleên-huifjes opstekend als vale zonschermen in rimpelstraat. 't Hoofd stond wat schuin in verdoring, te zwaar voor den dunnen vel-groeven-hals, mond in open gekwijn, zwarte wig, schuin kervend de kinbak, zoog met piepend gestoot heeten kamertjeswalm. Boven witten geschijn van het kleed en 't bord gul van rustigen glans, cadanseerde zwaklijk het hoofd op 't longenbeweeg, moe gelaat in versterving onderschaduwd door perkamente halsslieren, als doode gehang van ouwe vleermuizen.

Over haar Maupie, handen gevouwen bij 't licht van de lamp, glad van gezicht met bruinig gedrab aan den mondhoek waar sigaar had gesabbeld. Krachtige buigneus had toetsen van melklicht, lippen smalden in vrindlijk gepruil. Oogen vaagden in scheemring van hoedrand, zwart fantasietje dat nauwelijks

drukte het hoofd door 't barstig gebos van het haar, zwart en dik, aan de slapen lichtlijk gepeperd door haartjes als witgaren-pluisjes. Zelik, aan zijde van deur, roodzweetend, trèkloos gezichtje, had glimpjes goud in de rossige baardjes. Perreltjes zweet krielden op 't voorhoofd, om vleugels van mopneus, tusschen en om roode sproetspetten.

Licht scheerde scherp langs de hoofden, op den bandeau met den scheidweg, op 't zwart fantasietje, op hoogen glimhoed van Zelik. Overhemdsmouwen der mannen hoekten op 't wit van de tafel naast 't wit van de borden, roode handen op wit van het kleed, met niets dan de borden, de tinnen vorken en lepels, de messen, de glazen. Op schaal bolde bruin met korreltjes zwart het brood, zoutvat er naast en een dikke gele komkommer in schijven gerond. Laag loomde de zoldring op 't bloemenbehang, plettend tezaam het gehijg van Zelik en Maupie, Bekkie en Serre, zoo ze waren bereid tot het

---

maal van den Sjabbes en zoete bedde tot God.

Bekkie, bukkend naar deur van den oven, die uit was gegaan, nam de soep uit 't donkere gat, lepelde op, éerst 't bord voor tante Serre. Maupie zei brooge terwijl, woordjes brabblend, als in snelle gekauw op te heeten aardappel. Puntje van gallebrood snee-die in vieren, duwend elk stukje in 't zout, oogjens in knippend gemijmer. Uit warme Zelik-hand nam Maupie zijn brok, neuriënd mee, kijkend in kwijning naar Serre's bord en Bekkie's hand bij den oven. Dan ging Zelik's barmitswebeker rond met den wijn dien Bekkie getrokken, nam elk een slokje, Bekkie het meest omdat die het restant kreeg. Zelik smakte met proevende lipjes, tuk op het zoet, Maupie slobberde soep.

„Fijne zoep, zoep om duizend jare van te leve,” schrokte hij, 't hoofd diep op 't bord, slurpend voorzichtig door tuit van zijn lippen, wat vinnig geschurk in den lepel dee proes-

ten. Bekkie die juist kwam te zitten, zwellend gesnuif van den neus in damp van 'r bord, zei: „smakelijk ete,” wat Zelik oòk zei en toen tante Serre en Maupie gelijk.

Licht geluwde neer op de hoofden, op het zwarte gebos van Maupie, op den tammen hiaat van Zelik, daar zij hun hoeden hadden afgezet nu 't brooge-zeggen voorbij was, op den bandeau van de ouwe vrouw, op het zwarte glimhaar van Bekkie.

„Ja, fijne zoep,” nazeide Zelik: „n'emmes zoepie.” Het zweet sloeg hem uit, aanpurprend het sproetengezicht in den nimbus van roode, kruivende haren. Het was geen voorbeeldig soepweer, wat te warm, iét of wàt te warm. Maar 'n sjabbesmaal zònder soep wàs geen sjabbesmaal en dàn — dé Soep van Bekkie, de soep waarin zij haar ziel lei. Bekkie's soep was naamlijk van vermicelli en spaansche erwten. Van véél meer. Ziel van vermicelli en spaansche erwten ware te drachtig, te zeer van Ruimte ontdaan. Bekkie's

soep was vermicelli, spaansche erwten, veel foelie, veel safraan, oòk peper. Nog was het niet alles. Haar soep was haar Ziel, ondoorgrondlijk als iedre mysterie. Niet ademde zij in de gele vetbulten die aan d'oppervlakte kringden, nòch in de uitgezochte kluifjes en murgpijpen, nòch in de balletjes, nòch in het soepvleesch, Bekkie's kern doorjuichte de soep, zooals die tot innigst geheel uit vermicelli, spaansche erwten, foelie, safraan, peper, kluifjes, mergpijpen, balletjes, soepvleesch èn uit het Wonderbaarlijke, d'opperste stijging harer maagdelijkheid, welke in uren van overmenselijke extase fluïden van ziel tot soep kon herscheppen, gegroeid was. Elken Vrijdag-namiddag was zij er kapot van, òp als na zwaar-inspannenden arbeid, moe als een geestenbezweerder. Bekkie's soep was heet-smijdige, vloeibaar-vette Lafenis. Ether van foelie, safraan wufte boven — de erwten schoten in knop, waaiden den geur van heur kelken — de peper tuilde in bloesem,

teeder, zacht-kietlend verstervend. Doch Bekkie's ziel, het leven van haar oogen, het geluid harer stem, de donzing van haar hals, dreven in leeuwrikken-slag, machtig-rouleerend, boven d'ether van foelie, safraan, het slibbig geglij van de kringen. Zonder Bekkie's ziel zou de simpele soepmaterie niets zijn geweest. Het wonder maakte de soep tot Sjabbessoepe, tot soep van zoo klassieken smaak, dat Zelik in zweetende verrukking met langezame schepjens genoot. Om heet gehaktballetje ging het gemaal zijner tandstompjes, safraan was in hem, foelie was in hem, peper was in hem, elk nieuwe lepel hevelde het wonderbaarlijke, Bekkie's ziel, in hem over. Hij zat in stil gesmak, slurpend om de soep te bekoelen, met lichte pufjes blazend, zweetbedekt als een ouwe korst kaas bij zomerdag onder glazen stolp. Er was geluk in hem. Gedommel in Sjoele werd tot realiteit. As-ie opkeek zag-ie Bekkie's vette lippen in vetglimming bij den lepel.

Het soepgeslobber der andren, soepgezuig door lippentuiten, klonk als geroep van kaaklende kloeken. Moeder, pijnlijk-bezorgd, boven den hals van vleermuizenschaduw, slorpte met kleine zetjes, telkens vermorsend helft van 'r lepel, dat 't stortte terug in het bord. Lepels daalden in 't licht, morlend in vermicellidraden en weer òp naar begeerige monden.

„'t Is of 'n engeltje op je tong piest,” zei Maupie, lekkend de lippen en kloekend behaaglijk opnieuw. De gebogen, krachtige neus havikte scherp naar zijn bord.

„Over 't eind van me jare,” antwoordde Bekkie met kluifmond.

„Ze is fijn,” zei Zelik, zweetend dat 't hemd tegen z'n borstharen plakte — en denkend aan de sjabbessoep in wintertijd, als elke lepel meerder zaligheid gaf, peinsde hij puffend; „maar tòch heb'k liever zoep in de winterdag... 't Heit geen gijn in de zomerdag... 'k Schwitz me 'n zonnesteek!...

Geef mijn 's winters linzezoep met kleissies en 'n stik worscht..."

„Wou je nou linzezoep?“, vroeg Bekkie... „verschwarzte nar —!“ ...

„Nou niet... in de winterdag“ ...

„Linzezoep“ —, zei Maupie, zwaar-slobbrend: „linzezoep!... As je sprak van paaschzoep met matzekleis en jònge kerwel... Linzezoep?... Og!... Maak me niet ibbel... 'k Heb 't toch al zoo warrem“ ...

„Elk zijn iedee“, lepelde Zelik, vetmaantjes afscheppend en die savouereend met mijmrend gekijk van d'onnoozele oogen: „... de een houdt van de moeder, de ander van de dochter... Jij ben mesjoegge met paaschzoep... ik met linzezoep... Geef mijn in de winterdag 'n borretje linzezoep“ ...

„Maansjene paaschzoep of linzezoep!... Macht zich de zappel... Maak je liever 'n nieuwe jas!“ ... snauwde moeder, die veertigjarig Zelikie nog als kind zag en weinig van 'm velen kon.

Maupie gaf 't niet op.

„... Kerwelzoep is 'n schein ete... 'n tof ete bij mijn gezond... òf geef mijn 'n perreldegarstzoepie met 'n phoèt... Adenom dan hei-je wat te kluiwe!”...

Moeder, even neerleggend den lepel, drooghijgend, hoofd slap-verzakt, ging er daadlijk op in. Ze hield niet van poot:...

„... As ik perreldegarst kook, doe 'k 'r 'n og-'n-emmes stuk vléesch in”...

Lepels dribbelden van borden naar monden — hoofden heulden onder 't licht van de lamp. Zelik was eérst klaar, zoog op z'n mergpijp alsof-ie 'n mirliton bekreunde. Behoeftte dichtte in hem Bekkie te prijzen:...

„... Fijnder as deuze zoep,” zei hij luchtzuigend dat het merg in zijn mondgrotje spette: ...„fijnder gibt-'s nit... Daàr zou je alleen God voor danke dad-je Jid ben...” — Kleevrig omplakten zijn vingers het been; zijn lippen bezogen de oopning als tepel van moederborst, wat niet hielp daar de merg-

pijp van achter doorzeefd was. Dun pinkje wriemelde nu in het gat en hij sprak: „... Denk je dad-'n gojje zóo-'n zoep, zóo'n gebenchte zoep ken koke?” — het pinkje inwroette de mergpijp als in neuspeutering — terwijl zei hij aandachtig: „Wete ze véul van d'r gezond... Christene zoep!... Og!”...

Maupie hield bord schuin, leeplend in laatst soepplasje tusschen de kluifjes.

„...Gazzer kanne ze vrete,” beaamde hij slurpend, punt van den lepel in lippengleuf: „voor zoep... voor sjabbeszoep mot je bij Jehoediem zijn”...

„Ach, klàtsch niet!” —, zeide Bekkie geveleid: „D'r zijne ook christene vrouwe die zoep kenne koke”...

„Een 'n makke!”, ontkende Maupie met stevig geschud van het hoofd.

„Maupie heit rèch,” knikkelde moeder, die van Maupie hield, omdat-ie zóo'n googeme was: „Maupie heit rech... Gojjiem kanne niet koke”....

„Zou ik wel is wille wete, tante Serre,” soepslokte Bekkie: „hoe ù dat nou weet!... Heit-u dan ooit bij 'n gojje gegete?... Hoe ken-u dan wete?”... De vraag dee moeder kregel 't hoofd wrikken. Lepel met soep beefde in haar hand dat de helft klakkend stortte terug.

„Bij 'n goj gegete?” — zei ze naslikkend: „'k Bijt lievers me tong af eer-'k bij 'n goj 'n spooq water drink”...

„Geef mijn nog 'n bakkie zoep,” vroeg nu Zelik, die de mergpijp met stijf pinkje leeg had gebaggerd: „... Zijne d'r nog bälletjes?”...

„Zooveul as je maar lus,” knikte Bekkie bedrijv'g, en opstaand begon ze de borden te vul'en, zoekend naar véél dik voor Zelik die van slòbberen hield. Moeder bezweette 'r eerste bord. Maupie, achterover geleund, handen op buik, kwam nòg eens op soep neer. Pas was-ie op reis geweest, had in 'n kooscher hotel gegeten:

„... Wad-'k dààr voor zoep heb gehad

zallik nooit vergete... Vaartewater... Geregeld vaartewater... 'n Zier 'n ongeluk vleesch d'r in... Daar betaal je kooscher geld voor... Ràschel kookt fijn... Hoe is Raschel d'r kerwelzoep, Bek?... Voor twéé dage kerwelzoep van Raschel vast ik drie jomkippers"...

Moeder luisterde half, moeilijk ademhijgend, mond in vierkante stuiping. Ze zweette nu ook, klamme perling op voorhoofd. De magere handen vaagden 't weg, streelden dan nattig den bandeau.

„... Ààrdige krachtige zoep is dat,” zei ze bedrukt: „ààrdige zoep... 'k schwitz d'r van”...

„Alles is ook pòtdich!... 't Heb 't straks wel gezeid” — drensde Zelik, die zijn vest had losgeknoopt tot den broek toe.

„Maupie doe me de simge en zet 't raam op 'n kier” —, drooghijgde de oude vrouw.

Gewillig stond Maupie op. Door den raamkier zwoelde de heete lucht van de binnenplaats nog in volle dagscheemring. Het tullen gordijntje wiggelde zwakjes. Weggeschoven kòn

't niet. Op de binnenplaats vlak bij het raam was 'n houten urinoir van de doozen-fabriek-achter, urinoir die meestal overliep omdat de werklui 'r tabakspruimen en vuiligheid in smeten.

„...Mesjoegaas”, klaagde Zelik — „om in de zomerdag de zoep zoð warrem op tafel te geve”...

„'k Zel ze voor jóú in ijs zette, òg!”, zei Bekkie, verwonderd: „kouwe zoep! Ebbeschijntje!”

„Nou nee,” verontschuldigde zich Zelik, blazend met ploffende koontjes in den weer vollen lepel: „niet kòd, maar laùw”...

Maupie vingerde z'n vest los, vettig hang-buikje over den broekrand.

„.... Maupie krijgt 't heet,” lachte Bekkie... Hidzekie!... Wi-je nog 'n borretje?”

„Nee, 'k màg niemeer,” afweerde Maupie, hand om het bord gekruld, waarin de kluifjes glansden als boter op de vermicelli-slieren.

„Je màg nie-meer? Voor de pollisie?”, vroeg

Bekkie, opdringend, zangrig van spreken, soeplepel houdend bij 't bord.

„As 'k zooveul zoep slik hè-'k geen doi voor me simmes en me vleesch,” hield Maupie vol, hand met de vingerstompen over 't bord gespreid.

„Nou, nèem nog 'n borretje... Kijk is 'n klúif...”

„Nee, 'k màg nie-meer... Schei uit!... Schei uit!... 't Is 'n neweire om 't te late staan.” Zelik, terwijl, was in gelukkig geslobber. Gallebrood brokten zijn vingers in soep. Lepeltje zocht dan de kwakken als scheepje dat water-schept. Onder de tafel had-ie z'n broeksgespen losgehaakt, wat 'm tof-tof dee zitten in rustig gegnuif. Maupie, die kluifjes herkloof, met krijn op het vleezig gedeelte, zag tante Serre's ouwlijk gezicht, ingeteerd onder bandeau. Geschiewes as-ie was, lachte-ie om 'r op te wekken. Maar de ouwe vrouw, benauwd, kribbig, kon 'r niet tegen.

„Schpòt maar met 'n oud mens,” zei ze

---

kraak-hijgend, òp achter het bordje soep:
„'k Heb weer zoo'n phijn in me unterleib”...

„As 'n ander 't zei,” knipoogde Maupie over het been: „zou 'k denke dad-ze in de kraam most”...

„Schpòt maar... Schpòt jij maar... As jij 't zou hebbe zou je ànders piepe... 'k Heb geen gezond oógeblik meer gehad na de dood van Dovid oleve-schonoe... Adescheim wat stéekt me buik!... O! O! O!”...

„Agge nebbiesch,” hoofdschudde Bekkie, even 'r lepel neerlegend: „steékt 't weer zoo?”...

„Neem dan 'n dòkter, tante” — kloof Maupie.

„'n Dòkter... 'n dòkter,” gemelijkte 't oud jodenvrouwtje, handen in wrijvend beweeg over den buik: „wete ze veul van d'r gezond!... 'k Slik... en 'k slik... hellept me niks... O!... O!... O!... An mijn lijf geen dokters”...

„Zal van de zoep komme,” zei Zelik,

laatsten lepel slurpend. Meér had hij dit bijgewoond.

„Van de zoep!... Van de zoep!... Stekings in je buik van de zoep!... Van de zoep!... Van de zoep!”..., herhaalde moeder veelmaals en knorrig: „Mach lievers 't raam zu... Die kou in me rug van belang... van belàng”...

„Waas 'n versteuring toch elleke avond,” vinnigjes sprak Zelik. Lange kwijning van ziekte, kwijning die jàren 't kamertje verkankerd had, sloeg bij tijden nijdige wrokjes in de anders egale kinderziel.

„Breng kindere groot,” driftig uitviel de moeder: „versteuring... versteuring... òg wat 'n hond!”...

Bekkie vond oòk dat 't geen pas had zóo iets te zeggen. Tante Serre had geen stekings voor d'r plezier. As je alleen maar kràmp had wist je wàt 't zegge wou. Maupie kláar met 't gekluif veegde z'n vingers aan tafelkleedspits, zei met genot, om twist af te leiden:

„... 't Wàs 'n fijne zoep, Bekkie... 't Vet zit me nòg an me verhemelt... Kijk is... Kijk is Bek” — en zijn mond opende wijd.

„La-me met rust verschwarzte nar!” lachte Bekkie, tafel afruimend.

Nu het raam weer gesloten, leek doffer de kamertjes-broeïing op de hoofden te drukken. Dicht vlakten de wanden van bloemetjesbehang met de geel-doffe alkoofdeuren om de sjabbes-tafel. Lichtende pitten van schoorsteen- en tafellamp kolkten brandende strooming naar de balkenzoldering. Op het petroleumstel naast de kachel, dat morgen de sijkse weer zou aansteken, stond het vleesch, waarin nu Bekkie's vork kwam te priemen. In oude benauwing, bang voor tocht, hoofd in zachtlijk geknip bij elken ademhap, deukte tante Serre's lijf. Maupie snee vleesch, netjes mèt-den-draad mee, reepje naast reepje in vet-saus-van-soep, terwijl Bekkie, huiselijk-glunder de aardappelen schepte in kom en uit nog sissend-sputtrende pan saus in sauskom vergoot, saus geschept

van de soep, wat zuinig en kostelijk was.

Zelik, die niks had te doen, lei achteruit, vest open, broeksgespen los, dun-warm buikje gemakkelijk in rust. Aan Maupie zei-ie dan 'n verhaal, 'n historie van oplichting. Zè hadde 'm opgelicht. Nou wel geen groot bedrag maar tòch besjoemeld. Maupie snee vleesch, luister-knikte. Zelik, warm sproetenhoofdje, purper van sproeten en haar, legde uit, hóe 't zich had toegedragen. Het was 'n christene vrouw geweest die 'n pak op afbetaling bij 'm had gekocht — een broek — een vest — een jas — voor d'r man. Twee vijftig had ze in-eens betaald en drie weken lang vijftig cente... 't Was 'n pak dat Zelik voor oud had gekocht en opgeknapt.

„...As je vier gilde binne ben wad-ka-je dan te kort komme, gammer,” zei Maupie, schouderophalend.

„Verlies 'k niet twee gilde van me inkoopgeld enne me winst?... Enne me winst?... Nog

vier maande had ze te betale.... Eerst zou ze besjolleme as d'r man werk had... Vandaag ben 'k nog is weze hoore... ware ze na buiten of vertrokke... Maak daar onkoschte op!... Og!..."

„Laat ze d'r mazzel mee hebbe,” zei Maupie onverschillig: „vier gilde is beter as niks...”

„Mazzel?” — viel tante Serre uit, mond energisch vertrekkend dat de vleermuizenplooiën van hals tot mondhoek doortrokken: „Mà-zel?” — en 'r haat tegen àlles, tegen de omgeving-die-'r-dùldde, uitfluimend, geprikkeld door Maupie's gijntje en Zelik's stomheid, zei ze met scherp gebeweeg van kinnebak: „...Zoo zel ze krijge 'n paar zwerende borste... 'n hoop kindere... 'n hoofd vol zorg... zoo zel ze d'r leve motte doorbrenge... omein wie omein... om ons op te lichte... Laat-ie zònder phak loope... Wadde gotspe!...

„Wad-maak-ie je nou de zappel,” suste

Maupie: „laat ze d'r voor mijn part schalappe voor koope!... Versteur je Sjabbes niet...”

„Dat ken ook alleen maar 'n scheintje as Zelik gebeure,” na-mopperde tante Serre: „stuk schlemiel... Had je vader oleve schonoe noðit gebeurd... Bij alles wàd-ie doet is geen mazzel en geen brooge...”

„Wat doè 'k met je naklatsch!” — viel Zelik geprikkeld uit, maar Bekkie oog-knipperde, suste tot stilte, wat in 'm een vloedgolf vertrouwelijkheid gaf.

Tante Serre wou niet meer eten, kromde vermoeid in den leunstoel, rimpelgezicht op borstgeul verzakt. De andren pikten met vinnige vorken aardaplen glimmend in vet-saus. Maupie hield van kruim, maakte een sopje van aarpelwit en bruine saus, als 'n modderig drabben van slijk in 't tuintje van bord. Vleesch dat eerst in de soep was geweest smaakte voortrefflijk, nu het zoo lang zachies gesputterd in soepvet met laurierbladen, nagelgruis, rommelkruid en een

~~~~~

tikje azijn. Zelik smulde van schijven pekelsomkommer en mierik. Ze spraken niet. Op 't binnenplaatsje klakten de voetstappen van 'n man uit de doozenfabriek. In de stilte hoorden ze 'm urineeren in den vollen bak, wat als gootgesiep kletterde. Daar waren ze an gewend. Over warmte klagen wou niemand voor de ouwe vrouw. Maupie hield vork ondersteboven, als diamantslijpers bij eten. Zelik duwde met glimvinger aan, wat niet bij scheping op vork wou. Vaag knorde in zijn hoofd 't bedenken dat moeder l stiger werd met den dag — enne h de dat most gaan — as-ie — as-ie — 't zou 't beste toch weze Bekkie te trouwe — hij kwam haast op j re. Maar 't was alles vaag. De warmte omklamde hem brandrig, hield zijn hoofd als in broeiende watten.

Dan vertelde Maupie, om de stilte te breken van de negotie van den dag. Bekkie terwijl aan 't afnemen was voor de Broodsjalet,

die in het open ovengat bruinde. Voor ze opstond lepelde 'r mollige hand de broodkruimels uit 'r schoot en zuchtte ze paf van lijfdikte. Ze had zàdde gegeten, lustte nauw meer. Maupie verhaalde. Er was veiling van afgekeurden rommel van de Marine geweest, enne wàd-'n veiling! Zelik, slaap-luistrend, wroette met vingers in mond, trachtend te plukken de draden van 't vleesch uit de voegen der tandjes, vooral bij de kiezen. Z'n tong voelde na of-die ze had en dan plonsden de vingers opnieuw in het wijd-staande grotje van mond. 't Hielp niet en hij brak een lucifer af, peurend geduldig tusschen de stompjes. Maupie, al-pratend, dee 't hem na met punt van zijn vork. Zijn dag was goed geweest. Hij had gijlik gehad an twee kavels. Tien gilde droog-weg verdiend, zonder last of veul moeite. Maar 'n hurrie as 'r geweest was! De kommedant had marreniers late komme om de veiling-loods te ontruime en al de saugers 'n uur bùiten late wachte. Dat

was gekomme door 'n frotter haurik van 'n kleine sauger, die buiten de gaweroesem om 'n biljet in de bus had gestopt. Zelik knikkelde in sympathiekig begripen, doezlig van slaapgons.

„Schei nou uit over de eeuwige negotie,” zei Bekkie neder de broodsjalet zettend, die bruin-korstig gebakken in 't pannetje sloot. De aandacht der mannen was daadlijk bij 't handige voorsnijden. 's Middags had Zelik Bekkie zien kneden, Bekkie's mollige handen in knijpend gewring door de pap van oudbakken brood en soepvet. Haar vingers hadden er in gegrepen, uittrekkend de kleeveige massa, 'r persend tot 't sap er uit klukte. Zelik hield van toekijken bij koken. As Bekkie 'n sjalet maakte van brood, vet, rozijnen, amandlen, sucade, eieren en suiker kon-ie z'n tijd verdroomen, het knus-gezellig vindend dat zij zoo kàlm te kook-wrochten stond. Dat gaf hem eene aandoening van levensprettigheid, zooals hij nergens anders kreeg. Hij was geboren in dompig kamertje, bestemd er

te sterven. Buiten kamertje met koperen kachel, balken-zoldring, alkoof-deuren, had niets zijn aandacht dan kleeren-kelder en kleere-negotie.

Het lezen der wild-joodsche avonturen in vroegere eeuwen, 't gròtèske van strijdvaardig manvolk, zooals 't sprak uit de boeken van Mozes, de worstling der zesmaal honderd duizend uit Egypte vrijgelatenen, was hem een wonder, deed 'm ongeloovig kniphoofden àls bij lectuur van de liefde eens rijken prins voor gesjogte schaaphoedster. Josua die Amalek versloeg door scherpte van zwaard, geleeke hem romanheld, heelemaal geen Jid. En als dàt toen Jehoedien geweest waren, dankte hij God dat hij niet in die tijd was geboren. Hij had kamertjes-aard. Een broodsjalet, 'n koegel zien klaarmaken was gezellig, dee je hopen làng van leven te blijven. Vechten was niemedal voor Jehoedien. Bij Rephidim ware 't nóóit Jehoedien gewees. Een Jid ging uit de weg as 'r gevochte wier, 'n Jid teekende niet voor matroos, niet voor Indië, niet

vrijwillig. Alle bijbelsche verhalen van kracht, lichaamssterkte, deden hem schuchter bedenken dat kleere-negotie, geld schieten op goud, zilver, taleithem, naaimachines — en sjaggeren-in-diamanten wat-ie soms ook deed, veiliger was dan getrek door woestijnen. Voor een huzaar gevoelde hij ontzettend respect, voor 'n-hoezaar-te-paard. Handel was zeker en rustig, vechten goed voor de gojjiem. 'n Jid maakte zich niet de zappel. Hij was overblij dat de joden niet meer te oorlogen hadden, dat 'r zoo weinig rissches in Amsterdam, dat Holland 'n vergeten landje was. Klam kamertjesleven met de kachel daàr, de alkoven daàr, de lamp daàr, de tafel daàr, gaan van keldertje naar kamertje, van kamertje naar keldertje, zachjes-an negotie drijven, meubeltjes geassureerd en politie in de buurt, omsfeerde hem van af éérste denkjaren. Zijn hersenen waren als zijn gezicht, klein, petieterig, vaag, zonder gemarkeerds. Gespierd jodenvolk, forsche Hebreërs, weg brekend door woestijnen,

~~~~~

hand aan zwaard in verwering, geloovig omdrommend den berg Sinaï, schuchterde hem tot òngeloovig gedroom als in kinderjaren. Hoe 'n Jid sóciáalder kon zijn begreep-ie niet. Ze konde voor zijn part de pèscht krijge met d'r gezappel over prevaat-bezit. Schtos! Schtos! Geen krimmel waard! 'n Jid most niet vergete dat-ie Jid was, dat-ie geen anstoot most geve. De christene zeie daalijk, dat 't 'n Jid was, as 'n Jid wat dee. 'n Jid most nietan de wegtimmere. Prevaat-bezit! Og! Je wier ibbel van 't gekles! — Zelfs als-ie joden recruten zag, kepie op 't kroeshaar, vond-ie 't iets ráárs-in-den-dag, 'n ding dat niet in 't kerakter van Jehoediem lei. Hij was van hèt gedrukt, doezlig, schuchter kamertjesleven en Bekkie bezig met oudbakken brood, rozijnen, amandelen, sucade, eieren, bruine suiker en vet, handen kneedend het sjalet-deeg, stemde hem tot evenwichtig, lichtschuw, verlegen, tevredensproetenmannetje, bang voor wrijvingen van het buiten-leven.

„Aàrdig fijn is dat,” smak-proefde Maupie.
„Precies boterkiks,” zei Zelik, grooten brok
in mond.

„Mesjogge!”, lawaaide Bekkie: „hoe ka-je
broodsjalet met boterkiks vergelijke?... As je
sprak van matzesjalet...”

„Nou ja!... Méén 'k ook!”

„Jammer dad-'k zoo vol ben,” zuchtte
Maupie met vette lippen, vermoeid van warmte
en eten: „ze smaakt zoo fijn asof 'k met
Bekkie onder de goppe ging...”

Zelik lachte, ofschoon 't gijntje van Maupie
verontrustte. Maupie keek Bekkie zoo dikkels
an, met zulleke klèine oogies... Ach shtos!...
Shtos!... Maupie had 't te druk met de
sjikses. Moeder dof-moe, verlept in den stoel,
sprak weinig, had lust om naar bed te gaan.
Bij half bordje soep had ze 't gelaten. Bekkie
wou dat ze de sjalet zou proeven, maar ze
knikte nee. Zelik, gulzig, verlekkerd op zoet —
hij kon meer aardappelbriooles an dan zes
vrouwen — schrapte de pan uit, krabbend

---

de korstjes van het email, pulkend met zwarten nagel van duim.

Loom van eetvolheid, magen zwaar van 't vet, leunden ze achterover. Zelik most eerst een paar glazen water drinken vóor-ie kon benchen. Van rekje met kralen-oplegsels nam hij een tefillem, zette pet op kranzing van haar en slaaprig begon hij 't gebed, samen met Maupie, die 't fantasietje weer op had en Bekkie die inviel.

Binnenplaats was nu in schemer. Kamertje, plat onder de balken, muf en doorheet, traagde in rood-loome voorwerpenrust, schaduwendommel om de hoofden bij 't lamplicht. Oude vrouw, ingedut, hoofd slap op halsstengel, mond in opene adem-kwijning, oogleên-huifjes gesloten, wimperloos-één met taning van vel, zat flauw-belicht, lampe-plassing alleen op 't voorwippend kinbakje, mondwig en jukken. Zacht roggelgeknor zuchtte 'r strottenhoofd uit. Tusschen haar en Maupie witte het vlak

---

van de tafel met 't vuile-bordengewar, de vetspattingen, 't kruimelgestip. Maupie's handen rustten in broekrand op uitzakkend buikje, op 't opbollend builen van 't hemd. Hoofd achterover greep volle kaatsing van 't licht. Zijn lippen mummelden mee 't gebed, als in zenuwtrekken, geluidloos. Heel even soms, bromde geneurie uit gladden mond-spleet, trok gaping zijn lippen tot gat in 't geraseerde gezicht, versmolt weer de geeuw door handdruk gesmoord in zangrig meeneurieën en pinkte hij weg rozijnekorstje uit mond, dat hij aandachtig, al biddend, bekeek en tipte over de tafel. Zijn gedachten waren in floersing van slaap. Gebed was hem een zeer vage dreun, die door de slaapvermoeienis van het hoofd henendrensde. Terwijl dàcht hij, ofschoon 't vaag door den slaapsluier luwde, dat Serre niet lang meer zou leve... niet lang meer... niet lang...

Zelik, met tefillem rustend in de hand, roodzweetend sproetenhoofdje onder de scheem-

~~~~~

ring van kleppet, dat 't licht scherp besnee
't mummelmondje, kin tusschen rossig gepluis,
zei het gebed, radjes, als scholieren-gedreun
voor den meester. Zijn stem sloeg in neurink-
jes over, brabbel van klankjes, met ijverig
lippengerits, zinnen die werden gerekt tot
stokte de adem en met snelle zuiging van
lucht nieuw klankjesgerucht uit lippensteegje
echoode. Grijs oogjens in scheemring keken
naar 't leeggekrabd sjaletpannetje, soms naar
de peer van de lamp, waarop twee dooie
vliegen in petroliesaus dreven. Klankjesgerucht
zoemde door nevel van pafheid. Gedachten
had-ie bij niks... bij nimmendal... bij de
twee dooie vliege... 't *Nieuwsblad* most nou
door de kelderdeur zijn geschove... al
lang... had-ie vergete op te rape strakkies...
Omein! Omein!.... En weer keek-ie naar de
twee vliegen op de glimmende peer, slaperig
neurinkjes lijmend.

Bekkie, minst moe, gewend aan kamertjes-
warmte, zwemmende oogen in droomrig

getwinkel, ruimde zittende af, zonder gedruisch. Haar bovenlip, wat behaard, tikkelde op de vleezige onderlip en met de anderen zongneuriede ze, borden zettend op elkaar, vorken er boven. Haar rijpe borsten bebliezen de kanten-matinee. Ouwlijk, vleezig gezicht werd vól overlicht tot den gelen hals toe.

Zoo baden ze in 't rood-loome kamertje, lampeschijn op de hoofden, lippen in haastig gemum, tot het gebed knapte in harder Omein! en Maupie z'n stoel naar achter verschoof, in verlangen even te tukken. Zelik sloeg tefillem dicht, grabbelde slaaprig tuschen zijn kiezen, waar nog vleeschdraden schrijnden, duwde pet over de oogen en probeerde te maffen, vest openhangend, broeksgespen los. Puntige kin met gaatjes van neus wipten van onder de klep.

Bekkie liet ze begaan, daar ze tante naar bed nu wou helpen. Ze wekte de oude, die slap was en koortsig, haakte 'r rokken los, wisselde matinee voor nachtijk, steunde 'r bij

't hijgend in bed stappen. Alkoofde uren bleven schuin open.

„Leg-ie zoo goed?”

„Ja, ja,” kreunde ze, te onpleizierig om antwoord te geven.

Bekkie aan 't opruimen dan, vuil vaatwerk op d'overloop en schoon tafellaken op tafel. Zacht van bewegen zette ze gekleurde bakjes neer, blauwe, rood-gebloemde, den theepot in 't midden, met schaaltes cursausche amandlen, vijgen, dalen, schijfjes kokosnoot, appelen, peren.

Zelik, gauw wakker — lang maffen na eten kon-ie niet — keek toe in schaduw van pet, keek naar huiselijk sjabbesgeluk, naar feestelijk kleed op de tafel, de cursausche amandlen, de peren, appelen, vijgen en dalen. En in zelfde bekruijing van namiddag-toonbank-gedroom, volgde hij Bekkie's bewegen, de welving der borsten, de glooiing der heupen, de wrijving der rokken over de beenen. Hij wou d'r wel

trouwe... Hij wou wel... Maar 't gezappel met moeder... Zoolang as moeder leefde gong 't niet... Wadde?... Og nee!... Wadde og nee?... Narrigkat!... 't Gong niet... Voor de negotie was mezomme alles... 'n Cent 'n makke bezat ze... Had moeder niet hunderdmaal gezeid dat 't mesjoegaas was 'n andermans kind te vrete te geve?... Anders 'n toffe mokkel... Maar waas gibt dös?... Geen mezomme... Geen cent op de wereld... Maar wàt 'n ooge... wat 'n geschiewes van 'n meid... hoe ze voor alles zorgde... 'n neweire!... Tweemaal had moeder 'n sjadenpartij geketst omdat ze geen schoondochter zònder mezomme wou... Bij geld most gèld komme... Daar had ze gelijk in... Maar bij 'n knappe mokkel, die àlles kon, met 'n goed humeur en händig, händig voor zes... Hij wou... As moeder 'r niet was, zou die, dan zou die... Enne as ze dònch dad-ie niet... Ach wàas!... Elleke avond in de winkel slape... De winkel met de vlooië... Je krabde je 'n

bloedbad... Enne zij in 't bed... De onzin lei d'r dik boven op!... Zóó'n pràch van 'n vrouw met ooge die in je lijf brandde... enne 'n pramme... 'n pramme...

„Zelik!... Mau-au-au-pie!”, riep Bekkie.

Zelik was op in 'n wip, oogjens lichtschuw door klepschemer.

„Is moeder na bed?”

„Moeder heit koorts... Je mot de dokter late komme”...

„De dokter?... Ach waas!... Ik woon 't drie jare bij... nikschr!... nikschr!... Lâat de dokter komme!... Ik zal 'm niet weg-sture... Ouderdom nikschr anders... wat ik je smoes”... Maupie, wakker geschrikt, onlekker door 't slaapje, oogen klein-rood, tong droog van warmte en vet, schoof bij de tafel, langzaam thee slurpend, met spuugrig vijgengekauw. Bekkie stelde voor 'n partijtje te kienen, maar Zelik die 't *Nieuwsblad* had opgehaald, had 'r geen gijn in, wou liever op 't stoepie gaan zitten. Buiten was 't fijn.

Zijn twintigje in de staatsloterij was er nog in. „Mazzeltof!” zei Maupie die vijgen en dalen en reepjes kokosnoot at op spoeling van thee... Zoo'n geschmadde-ragge, zei Bekkie, die kiespijn kreeg van 'n dadel. Dan las Zelik 'n stuk uit de krant over 'n staking van diamantslijpers, werd 'r over geredeneerd heen en weer, in gesmaal. Maupie zou liever al z'n sorteersters, die op 'n rijksdaalder bij 'm werkten, van 's morgens tot 's avonds, de driedubbele kouwe koorts late krijge, eér die 'n cènt meer in de week gaf... Teugenswoordig maakte de halve wereld zich de zappel voor de werklui... enne de saugers konde d'r hemd van d'r lijf geve... 'n kànker de zoziale beweging... mense die 'n cent 'n makke bezatte... Zelik pellend cursausche amandlen zei wéer, wat-ie altijd herzei dat Jehoediem niks moste beginne... 't Gaf allemaal rissches... de jode ware zèlf de grootste risschesmakers!... Terwijl ging het geslobber van thee, het kauwen van vijgen,

dalen en andere nascherij, tot Maupie opstond, die ergens 'n boodschap te doen had, wat Zelik lol-grijsjes gaf op z'n sproetengezicht.

Toen hij weg was, dee Zelik de alkoofdeuren van moeder wat open, keek of ze sliep. Oud jodevrouwkje, grijs-pluizend haar van onder bandeau, lag in kussendeuk, drogen mond in kurkig geplooi. Oogleên als bruine doppen bekleefden 't geel gelaatsmasker, hals heftig doorschaduwde van vleermuisgegroefdeinde op strottegepuil. De alkoofwanden stonden als kleppende deksels, de kamerbenauwing smoorde 't stil-liggend hoofdje.

„Wat kijk-ie vréemd!”, zei Bekkie.

„Ik kijk maar... Ik kijk maar... Ze slaapt...”

„Wille we kiene?”

„Nee. Ik stik... Kom mee op de stoep!”

Twee stoelen droeg-ie, d'overloop langs, 't winkeltje door, de keldertrap op. Dicht naast elkander zaten ze neer bij 't ijzeren hek,

aan tegen het huis. Heele straat af zaten joden in mouwen, vrouwen in matinees, broei-kamertjes ontvlucht. Over de daken schimde weerlicht-gewiek in flonker van sterren. Uilenburgersteeg en Dwarsstraat lagen in rust. Breestraat vol-open met toren achter de huizen, zoog lucht uit de wijde koepeling boven. Luiken voor ramen dompten de stoepen in traag-lauwen schemer, maar een-, twee-, drie-hoog, roodde triestig gelicht, venster naast venster, kamer naast kamer, ramen open, bloempotten er voor, in de oud-vale huizen, nu geheimzinnig van sombere schaûw. De straat was een vèr-wijde cellenreeks, vensterbankjes, gordijnen, rossige schijning van lampen en benee op de stoepen, rustend na 't doen-van-den-dag hokten de joden in ademgehap, pratend over affaire. Bij tijden schoot schichtig geweerlicht, zettend in vlam de gevels, daakspitsingen, opperste vensters. Nóg was er gewandel. Maar nachtdrooming dommelde aan, heenspuiend stank en ademgurgel.

Zelik, blij van frische, dicht tegen Bekkie, had stilkens haar hand genomen, wriemelde warme vingers in vingers, wat ze toeliet, zwemmend van oogen, nattig-van-lip, nou ze zoo in-lekker zat. Klam vleeschje tegen klam vleeschje, bleven ze zitten bij 't traphek, sterrenlucht boven hun hoofden, kwijning van rossigen kamertjesschijn rondom. Noorderlicht vlamde in grillig geschicht op de norsche, verweerde daken, van steeg naar steeg, van slop naar slop.

Wijk aan Zee, April '97.
